

УДК 745/749

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-2-11>**Лариса САНДЮК,**

orcid.org/0000-0002-4702-4523

старший викладач кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) larisa.sandyuk71@gmail.com

Володимир САНДЮК,

orcid.org/0000-0003-4795-9553

доцент викладач кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) volodymyr.sandyuk@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ КУШНІРСТВА ВІД РЕМІСНИЧИХ ЦЕХІВ ДО ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА НА ТЕРЕНАХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті охарактеризовано поняття «кушнірське ремесло», «хутрове виробництво», «ремісничі цехи», «валяльне виробництво», «ремісничі осередки», «хутряні вироби», «хутрове об'єднання».

Описано історію формування та розвитку хутрового промислу від ремісничих, гарбарських та шевських цехів до фабричного виробництва. Охарактеризовано місце та роль хутрової галузі на теренах Західної України, зокрема, Івано-Франківської області. Проаналізовано вплив історичних та політичних факторів на розвиток та формування легкої промисловості та, зокрема, хутрового виробництва та його потужностей в нашому регіоні. Визначено проблеми та фактори, що впливають на формування кушнірського промислу та хутрової галузі загалом. Описано історію розвитку та становлення виробничого хутрового об'єднання «Тисмениця», яке на етапі створення зазнало різноманітні випробування та видозмінення, але в різні часи та за різної влади було відоме далеко за межами країни, отримало визнання, чисельні нагороди та відзнаки на світовому ринку, ставши одним з найбільших у світі підприємств по обробці, вичинці та фарбуванню шкур тварин і пошиву хутрових виробів та аксесуарів. Закцентовано увагу на основних періодах та етапах в розвитку хутрової індустрії в регіоні. Вказано на те, якою важливою була ідея створення кушнірських, валяльних, гарбарських цехів та ремісничих майстерень на теренах Західної України для економічного зросту регіону. Досліджено як змінювався, зростав попит на хутрові вироби, а з ним і потужності виробництва, що привело до розбудови приміщень та покращення технічного оснащення цехів. Закцентовано увагу на те, як відбувався професійний ріст майстрів та спеціалістів даної галузі. Зазначено важливе історичне значення та завдання хутровій індустрії в нашому регіоні. Окреслено завдання які стоять перед сучасним хутровим виробництвом – підкреслити красу та індивідуальність людини, створивши досконалий образ і стиль, опираючись на модні тренди та екологію.

Ключові слова: хутро, кушнірство, ремісники, історія, цехи, виробництво, галузь, фабрика, промисловість, розвиток, технології.

Larisa SANDYUK,

orcid.org/0000-0002-4702-4523

Senior Lecturer at the Department of Fine and Decorative and Applied Arts and Restoration
Prykarpattia National University named after Vasyl Stefanyk
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) larisa.sandyuk71@gmail.com

Volodymyr SANDYUK,

orcid.org/0000-0003-4795-9553

Associate Professor, Lecturer at the Department of Fine and Decorative and Applied Arts and Restoration
Prykarpattia National University named after Vasyl Stefanyk
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) volodymyr.sandyuk@gmail.com

THE ORGANISATION OF FURRIER INDUSTRY FROM CRAFT WORKSHOPS TO INDUSTRIAL PRODUCTION IN WESTERN UKRAINE. THE HISTORICAL ASPECT

The article describes the concepts of “furrier craft”, “fur production”, “craft workshops”, “felting production”, “craft centres”, “fur products”, “fur association”.

The history of the formation and development of the fur trade from handicraft, furrier and shoemaker workshops to factory production is described. The place and role of the fur industry in western Ukraine, in particular, Ivano-Frankivsk region, are characterised. The influence of historical and political factors on the development and formation of light industry and, in particular, fur production and its capacities in our region is analysed. The problems and factors influencing the formation of furrier industry and the fur industry in general are identified. The history of the development and formation of the Tysmenytsia Fur Association is described, which at the stage of its creation underwent various trials and modifications, but at different times and under different governments was known far beyond the borders of the country, received recognition, numerous awards and distinctions in the world market, becoming one of the world's largest enterprises for processing, dressing and dyeing animal skins and sewing fur products and accessories. The article focuses on the main periods and stages in the development of the fur industry in the region. It is pointed out how important the idea of establishing furrier, felting, garment workshops and craft workshops in Western Ukraine was for the economic growth of the region. The article examines how the demand for fur products changed and grew, and with it the production capacity, which led to the construction of premises and improvement of technical equipment of the workshops. The attention is focused on the professional growth of furriers and specialists in this industry. The important historical significance and tasks of the fur industry in our region are noted. The tasks facing the modern fur industry are outlined – to emphasise the beauty and individuality of a person, creating a perfect image and style, based on fashion trends and ecology.

Key words: fur, furrier, artisans, history, workshops, production, industry, factory, manufactory, development, technology.

Постановка проблеми. Дослідження історичних відомостей розвитку кушнірства та хутрового виробництва Західної України.

Аналіз досліджень. Хутрова галузь має давню історію і є традиційною для нашого регіону. Дослідження полягають в хронологічному аналізі розвитку та становлення кушнірства, а згодом і хутрового виробництва та теренах Західної України та вплив історичних та політичних факторів на його становлення та потужності. Сьогодні хутрова галузь та її розвиток полягає в вивченні та розумінні ергономічних особливостей фігури людини і має індивідуальний підхід, акцентуючи на екологічність та етичність.

Мета статті – розглянути історію зародження, розвитку та становлення хутрової індустрії від ремісничих цехів до виробничих промислових потужностей на території Західної України.

Вступ. Хутрове виробництво має стародавню історію і пов'язане з використанням хутра тварин для створення різних видів одягу та аксесуарів.

Історія хутрового виробництва налічує тисячоліття і є важливою частиною культури та економіки багатьох цивілізацій у всьому світі.

Хутро використовувалося ще в давні часи, коли люди полювали на диких тварин для отримання їхнього м'яса та шкіри, включаючи хутро. Перші зразки хутрового одягу відомі з періоду кам'яної доби. Хутро було одним із перших матеріалів, які використовувалися люди для одягу та захисту від холоду. У давніх цивілізаціях, таких як давньогрецька та давньоримська, хутро вважалося знаком розкоші та статусу.

У середньовіччі хутряні вироби були популярними у заможних верствах населення та були показником соціального статусу. Таким чином, торгівля хутром була однією з основних складових економічного розвитку багатьох міст. Королі, дво-

ряни та духовенство носили розкішні хутрові мантії та капі, які були символом влади та багатства.

Відкриття Америки та островів Тихого океану призвело до значного розширення торгівлі хутром. Хутряна торгівля з північноамериканськими племенами (наприклад, індіанцями) стала дуже важливою частиною обміну між Європою та Америкою.

В епоху Відродження в Європі хутро стало популярним матеріалом для виробництва одягу та аксесуарів. Хутряні вироби набули складних дизайнів та високої мистецької цінності.

У XVIII та XIX століттях вироби з хутра стали не тільки предметами розкоші, але й головним засобом захисту від холоду в північних регіонах.

У XIX столітті зростання популярності хутрових виробів призвело до збільшення виробництва та розвитку промисловості. Створення машини для обробки хутра та пошиття одягу значно полегшило процес виробництва.

З появою промисловості хутряна галузь набула ще більшого поширення. Виробництво стало більш масовим та індустріалізованим. З'являються нові методи обробки та фарбування хутра. У цей період хутряні вироби стали доступними для широкого загалу населення.

Виклад основного матеріалу. Хутрове виробництво має багатий історичний шлях, який відобразився у розвитку суспільства та культур різних цивілізацій. Створення ремісничих, шевських та хутрових цехів – це важлива та цікава ініціатива, яка сприяла розвитку місцевої економіки, збереженню традиційних ремесл та культурного спадку. Створення шевських, ремісничих та хутрових промислів у західних регіонах України було актуальною та перспективною ініціативою, особливо з урахуванням багатої історії та традиційних ремесл у цих регіонах. Високого рівня

досягла торгівля – внутрішня і зовнішня. На внутрішніх ринках у великих і малих містах, зокрема в Коломиї, Тисмениці, Снятині, Галичі, можна було зустріти товари місцевого гатунку і завізні з-за кордону. На ринках збували хліб, сіль, м'ясо, збіжжя та іншу сільськогосподарську продукцію. Як свідчать літописні згадки та археологічні розкопки, Галицька земля стала одним з головних центрів європейської торгівлі. Прикарпатських купців знали не лише в багатьох градах Русі, але в ряді міст Європи: в Болгарії, Польщі, Німеччині, Візантії. Дослідники встановили, що із Прикарпаття в XI–XIII ст. в основному вивозили ремісничі вироби, а також хліб, сіль, мед, рибу, віск, хутра, а завозили зброю (латинські шоломи), всякі сукна, угорських коней, шовк, прянощі, срібні і золоті вироби. (Грабовецький В.В., 2002: 73).

Західні області України мали відомі ремісничі школи та талановитих майстрів, які були ключовими учасниками у створенні та розвитку таких підприємств. Одним з таких ремісничих осередків було невеличке містечко Тисмениця, витоки історії якої сягають ще 1449 року. В 1590 році, за словами істориків, до цього містечка приїхали з Кам'янець-Подільського вірменські та польські родини, які займалися виробництвом кардибану, сап'яну та замшевої шкіри. Прибульці охоче ділилися з місцевими майстрами своїми виробничими секретами. Поступово їхнє ремесло перейшло до рук тисменецьких умільців, які у вересні 1592 року об'єднуються з ремісниками вірменами у професійну організацію кушнівців та білошкірників – з цього починається період організованого кушнірства.

Добре організовані ремісники Тисмениці почали конкурувати з «королівським цехом» міста Галича. В 1637 році на підставі магдебурзького права до магдебурзького реєстру було внесено статут кушнівського цеху в Тисмениці. Цей день згодом визнали датою започаткування хуторфірми «Тисмениця». В 1677 році місцеве поселення ремісників-вірмен значно зросло в результаті переселення їх з Буковини та Молдови, що сприяло подальшому розвитку кушнірства й торгівлі в місті Тисмениця, на противагу занепаду переробки хутра та шкіри в Галичі, Львові, Кам'янець-Подільському. В цей період тисменецький цех стає найпотужнішим центром кушнівської справи відомим далеко за межами держави. Його вироби у все більших обсягах знаходять збут у європейських країнах, зокрема продають їх через торги на найвідоміших у той час великих ярмарках в Оломоуці та Лейпцігу.

На початку XVIII століття в Тисмениці вже було три цехи, що займалися хутром та шкірою.

В 1830 році цехи перейшли в державне управління під керівництвом станіславського купця Л. Левенталя, котрий перетворив їх на хутову фабрику, яка після добудови перейшла на заплановану виробничу потужність. Зростає попит на хутову продукцію, та, дякуючи міцній сировинній базі яку контролює держава, виростають масштаби виробництва та збільшується кількість працюючих в штаті фабрики до 360 кваліфікованих фахівців. Продукція поставляється також на зовнішній ринок. В 1844 році у Відні на II Міжнародній виставці господарських товарів експонувалися найкращі взірці кожухів та шапок тисменецьких кушнівців.

Відповідно до урядового патенту, в 1857 році було ліквідовано цеховий устрій. Це сприяло залученню до виробництва вільнонайманої робочої сили та ремісників, яких називали «партачі». (Омельченко О., Калюжний В., 1999: 179).

Тож 1866-го в Тисмениці існувало вже 150 дрібних приватних гарбарень, де працювало понад тисячу робітників. Усе це сприяло подальшому розвитку кушнірства у містечку. 1880 року відродилося товариство кушнівців і білошкірників, яке домоглося державного замовлення на поставку кожухів для дирекції залізниць у Станіславові (нинішньому Івано-Франківську).

Виконано було це замовлення настільки бездоганно, що наступними стали великі поставки для дирекції Залізниць у Львові, Кракові й навіть у Граці (для так званої Південної залізниці, що з'єднувала Відень і Трієст) (Волосовська М.П., 2022: 88).

Торгово-промислова палата у Відні зацікавилась роботою тисменицького товариства й допомогла йому фінансами в будівництві нового виробничого приміщення (фабрики). Інвестували цю справу і державні інституції у Львові. 1891-го, щоб вистояти в конкурентній боротьбі із двома згаданими фабриками, ще одне новоутворене об'єднання тисменицьких ремісників-кушнівців створило на кооперативних (пайових) засадах шкіряно-хутову фабрику.

Власне, «українське кушнірство» як таке у Тисмениці існувало перед Першою світовою війною у формі нечисленних кооперативів і крамниць, що входили до Краєвого Кооперативного Союзу та «Народної Торгівлі».

Про високу марку тисменицьких кушнівців на європейському рівні свідчить те, що їхні вироби експонувались на міжнародних виставках у Лондоні, Відні, Дрездені, Лейпцігу, Берліні та інших містах Європи, де здобували престижні нагороди. На міжнародній виставці в Стрию (1909 р.) куш-

ніра І. Пасічняка удостоїли срібної, а Д. Похилу – бронзової за їхні вироби. Вони мали свій кушнірський цех.

Невелике приміщення цієї фабрики збудували 1910-го на місці гарбарні Антона Смулятинського, а через чотири роки завершили добудову цехів з вичинки овечих шкур і пошиття із них готових виробів. На липень 1910 р. членами товариства були 98 осіб, його Надзірну Раду очолив Ян Бауман. Для контролю за роботами на будівництві та технічним оснащенням гарбарського і кушнірського цехів до Тисмениці в 1910-му прибув викладач вищої промислової школи у Відні, відомий фахівець з вичинки шкур, інженер Мечислав Бахуш.

Будівництво та оснащення фабрики, директором якої став Татарчук, а головним інженером – М. Бахуш, було завершено 1912-го.

З 7 листопада до 6 грудня 1913 р. на фабриці відбувся перший платний курс із технологій вичинки, мочення, білування, квашення, сушення, фарбування шкур і використання для цих операцій відповідних матеріалів.

Заняття проводив М. Бахуш. На курсі кушнірства ознайомлював слухачів з технологіями розкрою, шиття на машинках, футерництва, дизайну майстер Ігнатій Кубіцький. Курс відвідували 21 тис. меничанин.

Під час Першої світової війни та українсько-польської війни 1918–1919 рр. промисловість краю і Тисмениці зазнала значних руйнувань і пограбувань. Фабрика стала повним банкрутом. Із промислових підприємств на початок 20-х років відновила свою роботу фабрика акціонерного Товариства кушнірів і білошкірників, яка перейшла у власність Польського іпотечного (земельного) банку у Львові. Він узяв на себе передвоєнні борги (49 600 крон) підприємства і став власником майже 90% його акцій. Відновила свою діяльність і приватна фабрика хутряних виробів, яка тепер належала Ісааку Крейнісу та Якубу Попперу. Власне вони, викупивши після війни. в 1923-му, приміщення фабрики майже за безцінь – за 1500 злотих, дали їй друге життя.

З 1931-го до 1936 рр. фабрика фактично не працювала. Але позаяк вона мала стратегічне значення для польської промисловості, а її продукція користувалася попитом у країнах Європи, то уряд узяв фабрику під свою опіку. Головним акціонером підприємства стала держава, а для його відродження до Тисмениці навесні 1936 р. знову прислали Мечислава Бахуша, під керівництвом якого фабрика була відремонтована і з 1937 почала давати першу продукцію – кожухи для

дирекції залізниць. З дозволу Бюро праці директор М. Бахуш підвищив зарплату на 10–20%, в залежності від категорії робітників. З приходом на Прикарпаття у вересні 1939 р. Червоної армії кушнірську фабрику націоналізували. Колишній її директор М. Бахуш до квітня 1940 р. ще працював головним інженером підприємства, а потім був заарештований органами НКВС засуджений на 5 років.

Дещо кращою була ситуація на хутровій фабриці Крейніса і Поппера. Працювала вона стабільно.

15 червня 1935-го створили «Профспілковий робітничий союз» до якого увійшло 120 робітників (кушнірів, гарбарів, скорняжників тощо).

Важливим здобутком комітету профспілкового союзу стала підписана в червні 1936 року угода з дирекцією кушнірської фабрики та фабрикою Ісаака Крейніса, яка врегульовувала питання заробітної плати і тривалості робочого дня. На фабриці налічувалося 90 робітників, 5 технічних працівників та кілька службовців. Її річна продукція становила 100 000 штук хутряних виробів, річний оборот за 1938 р. склав 700 000 зл., чистий дохід – понад 20 тис. зл. З приходом радянської влади фабрики націоналізували й об'єднали з кушнірською в «мехошубную» фабрику, а директорів – Молю Крейніс та Мечислава Бахуша 10 квітня 1940 р. заарештували, звинувативши в тому, що вони «на своїй фабриці за часів Польщі експлуатували робітників», а також «отримували дохід 20 164 зл. на рік». (Волосовська М.П., 2022: 90).

На базі націоналізованих кушнірської та хутрової фабрик наприкінці 1939 р. створили хутовощубну фабрику, що увійшла до системи республіканського Наркомату легкої промисловості, а на базі шевської ремісничої спілки – підпорядковану облагропрому взуттєво-валяльну фабрику. На початку 1940 року приступили до будівництва приміщення цього підприємства, запланувавши ввести його в дію в 1941-му. На фабриці працювало майже 800 робітників. 1940 р. вироби тисменицьких кушнірів, давно уже відомі в країнах Європи, вперше демонструвалися на сільськогосподарській виставці у Москві. Але то не була заслуга нової, радянської влади чи влади на Прикарпатті, а напрацювання хутовиків за попередні роки. Бо після встановлення її в краї на перших порах організація виробництва і виконання річних планів на тій же фабриці були вкрай незадовільними. Не кращими були виробничі результати і взуттєво-валяльної фабрики. Обидва тисменицькі підприємства, як і всі радянські, включилися в

«соцзмагання», підсумки якого підбивалися до різних «червоних» дат і свят. У період німецької окупації (1941–1944 рр.) фабрику підпорядкували організації «Відновлення зруйнованої промисловості» «Вермах». Шубно-хутрова фабрика (об'єднана) була оголошена, як і інші підприємства містечка, власністю німецького рейху. Ті, котрі ще залишалися її робітниками, – переважно літні люди – опинилися в становищі полонених: їх примушували працювати виключно для військових потреб, аж доки не було перероблено увесь запас шкір, що загарбали гітлерівці на захоплених територіях.

Як радянські війська визволили Тисменицю від німецьких окупантів, хутрову фабрику зобов'язали вже через кілька місяців розпочати виготовлення виробів для фронту. В 1945-му тут переробили 55 тисяч овечих шкір і виготовили 4800 кожухів та 7280 пар рукавиць. Наступного року вже переробили 120 тисяч штук овчин, випуск готової продукції зріс більш ніж у 2,5 рази. У перші ж дні після звільнення міста від німців розпочали ремонтно-відновлювальні роботи на хутрово-шубній та взуттєво-валяльній фабриках, корпуси яких частково були зруйновані, а устаткування – вивезене в Німеччину. З серпня 1944 р. на знову підпорядкованій республіканському Наркомату легкої промисловості хутрово-шубній фабриці приступили до відновлювальних робіт з тим, аби ще до початку зими розпочати випуск кожухів, шапок, рукавиць для фронту.

На проведеному 4 вересня 1944 р. засіданні бюро РК КП(б)У вели мову про розвиток місцевої промисловості в районі, і, зокрема, прозвучало, що «фабрика уже почала працювати. Загальна кількість робітників – 86 чоловік. Запасу сировини немає, лише була та сировина, яку зібрали по людях в кількості 1 444 шт. різних шкір, які вже на переробці в півфабрикати». Наприкінці року держава асигнувала на відбудову фабрики 400 тис. крб., на підприємство почали надходити необхідне устаткування та сировина із Москви, Ленінграда, Свердловська та інших міст Росії. Прибували і кваліфіковані спеціалісти. Відповідно до затвердженого Наркоматом легкої промисловості УРСР плану, повна відбудова фабрики мала завершитися в 1948 р. і передбачався її вихід на повну потужність – щорічну переробку 360 тис. овечих шкір.

Наприкінці грудня 1944 р. на взуттєво-валяльній фабриці працювало вже 185 робітників. На хутрово-шубній фабриці, яка справилася з кварталним планом, трудилося вже 160 робітників. В травні 1946-го промислові підприємства були охоплені «патріотичним почином», який

націлював на активну участь у «Всесоюзному змаганні за виконання плану нової Сталінської п'ятирічки». Трудовий колектив хутрово-шубної фабрики зобов'язався виконати план 1946 р. на 120%, завершити відбудову правого крила виробничого корпусу, відремонтувати електрогенератор і локомотив, відкрити при підприємстві їдальню і магазин.

Міністерство легкої промисловості 20 грудня 1948 р. прийняло рішення, що з 1 січня 1949 р. все шкіряне взуття має виробляти Коломийська взуттєва фабрика, а все валяльне взуття має бути передано хутрово-шубній фабриці в Тисмениці. Директору Коломийської взуттєвої фабрики наказувалося приступити з 21 грудня до демонтажу обладнання взуттєвого цеху Тисменицької фабрики і перенести його на Коломийську взуттєву фабрику, а директору хутрово-шубної фабрики Волкову – до 1 січня 1949 г. прийняти все обладнання, матеріали, майно, приміщення, Тисменицької взуттєво-валяльній фабрики. (Волосовська М.П., 2022: 91).

У січні 1949-го хутрово-шубна фабрика повністю перейшла на випуск хутряних виробів для населення. Того ж року вона вперше виконала державний план. З 1 січня 1949 р. до 3 вересня 1963-го підприємство кілька разів змінювало своє підпорядкування. З 1 січня 1949 р. до 31 грудня 1949-го воно називалося «Тисменицька шубно-валяльна фабрика» і підпорядковувалося обласному управлінню легкої промисловості (обллегпрому); 1 січня 1950 р. до 30 червня 1951-го – «Тисменицька хутрова фабрика Станіславського обллегпрому»; з 1 липня 1951 р. до 31 грудня 1952-го – «Тисменицька хутрова фабрика Українського шкіряно-взуттєвого тресту Міністерства легкої промисловості УРСР»; з 1 січня 1953 р. до 30 червня 1957-го – «Тисменицька хутрова фабрика Головного управління шкіряно-взуттєвої промисловості «Укрголовшкірвзуття» Міністерства промислових товарів широкого вжитку УРСР»; з 1 липня 1957 р. до 2 вересня 1962-го – «Тисменицька хутрова фабрика Управління легкої промисловості Ради народного господарства Станіславського економічного району», а з 3 вересня 1963 р. – «Виробниче об'єднання хутрової промисловості фірми ВХО «Тисмениця». (Волосовська М.П., 2022: 92).

У вересні 1963 року фабрика об'єдналася з львівською хутровою фабрикою. Щороку об'єднання випускало продукції більш як на 300 млн. крб.

Згодом Тисмениця могла похвалитися найбільшою в світі фабрикою з переробки хутра-потуж-

ністю понад 20 млн. шкурок кролика і 4 млн. шапок пошитих за рік. Штат фабрики зрів з 600 до 3500 осіб.

В 1970–1975 роках був побудований новий сучасний виробничий корпус, що дало можливість хутровому об'єднанню переробляти майже половину заготовлених в Україні шкурок кролика, а також усі ресурси шкурок лямки, мерлушки, козлика.

У сучасний період хутряна промисловість є складною та динамічною галуззю. 20 століття та особливо у другій половині, хутряна промисловість зазнала багато змін. З'явилися нові технології вичинки шкір, обробки хутра, збагачується силует та технологія пошиву. Хутро використовується для виробництва широкого спектру продукції, включаючи верхній одяг, аксесуари, взуття та прикраси. Хутряні вироби стали поширеним елементом моди та дизайну. Хутряна промисловість різна в різних країнах, залежно від традицій, клімату та використання хутра як ресурсу.

Загалом, хутряна промисловість може бути предметом змін у зв'язку з різними факторами, такими як зміни в суспільних уявленнях, законодавчі ініціативи та ринкові тенденції.

Розвиток технологій і винайдення нових матеріалів може призвести до виникнення альтернатив, які замінять хутро у модній індустрії.

Хутряна промисловість також може стикатися з економічними труднощами через зміни в споживчому попиті, зокрема, через зростання популярності альтернативних матеріалів для одягу.

Висновки. У сучасний період хутряна промисловість вдосконалюється та адаптується до змін у суспільстві, зокрема, у відповідь на зростаючий попит на більш екологічно чисті та етичні способи виробництва. Хутро залишається популярним матеріалом у світовій моді та дизайні, проте тепер акцентується на балансі між естетичністю, етичністю та сталістю. Хоча зміни в модних тенденціях і збільшення усвідомленості споживачів щодо етичних аспектів можуть призвести до зменшення попиту на хутро, що може створювати труднощі для підприємств хутряної промисловості. Та ці фактори сприяють тому, що хутряна промисловість повинна пристосовуватися до нових умов і шукати способи забезпечення сталості та відповідності сучасним вимогам споживачів і суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грабовецький В. Ілюстрована історія Прикарпаття. Друге доповнене видання. «Нова Зоря». Івано-Франківськ. 2002. С. 432.
2. Омельченко О., Калюжний В. Золота книга українського підприємництва. Асоціація ділової інформації «Бізнес в Україні». Презентаційний альманах: у 2 т. Київ. 1999. С. 179.
3. Волосовська М. Життя в ім'я краси. МПП «ТАЛІЯ». Брошнів-Осада. 2022. С. 88–92.

REFERENCES

1. Grabovetskyi V. (2002) *Iliustrovana istoriia Prykarpattia* [Illustrated history of Prykarpattia]. *Druhe dopovnene vydannia*. “Nova Zoria” – Second supplemented edition. “Nova Zoria” Publishing House. 432. [in Ukrainian].
2. Omelchenko O., Kalyuzhnyi V. (1999) *Zolota knyha ukrainskoho pidpriemnytstva* [The Golden Book of Ukrainian Entrepreneurship]. *Asotsiatsiia dilovoi informatsii “Biznes v Ukraini”*. *Prezentatsiinyi almanakh: u 2 t.* – Business Information Association “Business in Ukraine”. *Presentation almanac: in 2 vols.* 179. [in Ukrainian].
3. Volosovska M.P. (2022) *Zhyttia v imia krasny* [Life in the name of beauty]. *Broshniv-Osada: TALIA*. 88–92. [in Ukrainian].